

Вуек О. Є.,

аспірант кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ФЕНОМЕНУ ПРОСТІР В АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню засобів вербалізації екзистенційного феномену *простір* в англійських ірландських поетичних текстах ХХ ст. за авторством В.Б. Сйтса, П. Каванаха, Ш. Хіні. Простір розглядається водночас як екзистенційна категорія, що визначається її онтологічним характером, і як універсологічне утворення, інтерес у дослідженні якого простежується у фізичних, природничих і гуманітарних науках. Твердження про характер екзистенційного феномену *простір* як мовної, культурної та філософської універсали базується на результатах міждисциплінарних розвідок та емпіричних свідчень нейрофізіологічних досліджень. У лінгвокогнітивних розвідках інтерес до цього екзистенційного феномену обґрунтовується специфічним характером категоризації й омовлення просторового досвіду позначеним дихотомією абстрактного та конкретного виявів його природи. Мовна репрезентація екзистенційного феномену *простір* залежить від комплексу інформації, доступної людині, про характер просторових відносин, суб'єктивні уявлення про цю категорію та доступні засоби вербалізації у певній мовній спільноті. У дослідженні розмежовуються поняття екзистенційного феномену *простір* і концепту ПРОСТІР, який вважаємо ментальним утворенням, що є продуктом перцепції та інтеріоризації зовнішніх стимулів і відповідає положенню когнітивної лінгвістики про значення сенсорного сприйняття дійсності та принципу втіленого характеру досвіду. У статті робиться спроба розглянути просторові уявлення людини, вербалізовані в англійській ірландській поезії ХХ ст., у мовному, культурному та прагматичному аспектах, дослідити способи концептуалізації екзистенційного феномену *простір* у ментальне утворення складної ієрархічної організації, проаналізувати особливості вербальних засобів на його позначення як складової частини англійської ірландської концептуальної картини світу. З метою виконання поставлених завдань виконуються дефініційний, компонентний і концептуальний аналізи зазначеного поняття. Значною мірою робота спирається на теорію концептуальної метафори, оскільки, за численними дослідженнями, концептуальна метафора є повсюдним способом мислення, але у поетичному контексті є підґрунтям численних метафоричних виразів на позначення екзистенційного феномену *простір*. У культурноспецифічній концептуальній картині світу просторовий досвід умовно членується на окремі категорії за принципом розподілення фокусу уваги представників англійської ірландської мовної спільноти на окремі сегменти дійсності та їх значущості у ментальній, емоційній і соціальній діяльності людини.

Ключові слова: екзистенційний феномен, простір, концепт, концептуальна метафора, вербалізація.

Постановка проблеми. Простір як філософська та фізична категорія має набагато ширший об'єм, ніж такий, що доступ-

ний людському перцептивному досвіду загалом і його подальшому омовленню. Це поняття космологічного масштабу, яке має онтологічний характер, тобто пояснює фундаментальні закони існування. Феноменологічний вияв просторового досвіду обмежений фізіологічними здатностями людини сприймати окремі ділянки простору та предмети, котрі його населяють. Антропоцентричний характер просторового досвіду обмежений такими факторами: об'ємом, доступним фокусу уваги людини, здатністю сенсорно сприймати просторові об'єкти, їх значущістю у ментальній, діяльній і мовній активності людини. Водночас космологічний характер простору є фактом, відомим людству, але усвідомлення безмежності, тобто величини, що фактично недоступна перцепції, створює передумови ускладненої концептуалізації. Усвідомлення неосяжності феномену з одного боку й обмежуючі фактори з іншого зумовлюють концептуалізацію феномену *простір* у складне ієрархічне утворення, дослідженню якого присвячена велика кількість робіт як вітчизняних, так і закордонних лінгвістів.

У межах нашого дослідження вважаємо *простір* екзистенційним феноменом (далі – ЕФ), котрий у поєднанні з феноменом *час* формує систему координат, у межах яких людина локалізує власне фізичне, ментальне та діяльне перебування, а також фундаментальними універсальними феноменами, що мають мовну репрезентацію. Під ЕФ розуміємо універсальні, фундаментально значущі фрагменти дійсності, підвладні свідомому чи несвідомому осмисленню та подальшій вербалізації. ЕФ об'єктивуються у поетичному тексті у концептуальній сітці ієрархічних відносин, які формують концептуальну картину світу (далі – ККС) представника англійської ірландської спільноти.

Метою статті є аналіз вербальних репрезентацій ЕФ *простір* як лінгвокультурної категорії у контексті англійської ірландської поезії ХХ ст. Мета роботи передбачає виконання таких **завдань**: розглянути просторові уявлення людини у психологічному, культурному та мовному аспектах, дослідити способи концептуалізації ЕФ *простір* у ментальне утворення складної ієрархічної організації, проаналізувати особливості вербальних засобів на позначення ЕФ *простір* як складової частини англійської ірландської ККС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальність категорії простору була помічена ще Аристотелем. У трактаті «Категорії» з-поміж 10 загальних відображень дійсності мислитель виділяв *місце* та *час* як одні з базових уявлень людини про дійсність [1, с. 62–66]. У сучасній фізиці категорії часу та простору об'єднуються у чотиривимірний простір подій *простір-час* – *Spacetime*, який можна представити у формі математичної моделі. Нейрофізіологічні дослідження свідчать про те, що орієнтація у просторі, часі та локалізація людини у них

репрезентується спорідненими та взаємодіючими когнітивними системами. Водночас ці системи неідентичні та можуть бути розділені на підсистеми, специфічні для кожної царини [19]. На рівні обробки інформації категорії *простору, часу й орієнтації людини* у них вважаються фундаментальною когнітивною функцією. Орієнтація визначається як регулювання між суб'єктом і сформованою ним внутрішньою репрезентацією зовнішнього світу. Людина локалізує себе щодо просторових орієнтирів і часових подій, що надає дані для формування когнітивних мап царин ментального **простору, часу та людини** [19]. Серед фундаментальних досліджень категорії простору у галузі лінгвістики необхідно зазначити роботи Л. Талмі, Р. Ленекера, Р. Якендоффа, Дж. Лакоффа, М. Джонсона, С. Левінсона, Н.Д. Арутюнової, О.С. Кубрякової, В.А. Маслової та ін.

За словами Н.Д. Арутюнової, «буття визначається трьома основними параметрами: онтологічним, просторовим і темпоральним. Перший стосується природи предметів буття, другий – сфери їх буття, третій – темпоральних меж буття» [2, с. 172]. Простір характеризує протяжність світу, його безперервність, структурність, тривимірність чи багатовимірність. Він є однією з найважливіших форм світу та життя людини у ньому, тому багатогранно репрезентований у мові, свідомості, культурі та міфології мовної особистості [6, с. 80].

Для визначення феномену **простір** С. Левінсон користується гештальтвським поняттям, яке можна окреслити як «одницю або організацію одиниць, котрі колективно служать для визначення системи координат, відносно якої вимірюються певні властивості об'єктів, у т. ч. й феноменальне «я» [18, с. 27]. У характеристиці простору розмежовується релятивне й абсолютне його розуміння. **Релятивний** (відносний) простір визначається як рухомий вимір або міра абсолютного простору, що вимірюється сенсорно відповідно до положення тіла [18, с. 27]. **Абсолютне** поняття простору можливо зіставити з когнітивними мапами середовища.

Інший розподіл системи просторових координат С. Левінсон називає **егоцентричним** на протизагу **аллоцентричному** [18, с. 28]. Цей розподіл полягає у локалізації центру координат у рамках суб'єктивного тіла організму на протизагу позатілесної локалізації, яка часто не визначається. Такий розподіл підтверджують дослідження у царині нейрофізіології, де наголошується на існуванні плетори різних егоцентричних систем координат, що керують моторними системами [18, с. 28].

Під терміном **простір** О.С. Кубрякова розуміє величину, яка є узагальненим уявленням про цілісність утворення між небом і землею. Людина є частиною цього утворення та здатна відносно вільно перемішуватися у його межах і маніпулювати предметами простору [5, с. 466]. Властивостями простору вважаються цілісність, перцептуальна самостійність і визначеність [5, с. 468]. Чітко окреслена структура простору постає з перцептивно-моторного способу функціонування людини [15, с. 58]. Говорячи про просторову категоризацію людського досвіду, О.С. Кубрякова наголошує на ізоморфізмі чуттєвого (сенсомоторного) сприйняття дійсності та мовної реальності. «Простір – це середовище всього сутнього, оточення, у якому все відбувається, заповнена об'єктами та людьми «порожнеча» [5, с. 465]. Це основна форма існування матерії, що характеризується об'ємом і протяжністю.

За Р.В. Ленекером, простір є базовим доменом, тобто такою цариною досвіду, яка не може бути редукована до царини мен-

шого обсягу та визначає концепцію просторової конфігурації [17, с. 44–45]. Водночас простір може виступати як окремий об'єкт міркування, у такому разі його значення самостійно функціонують як концепції вищого порядку, а його метафорична інтерпретація перетворює домен на небазовий [17, с. 44].

Як західні, так і вітчизняні лінгвісти погоджуються щодо положення про визначальну значущість понять місця й об'єкта простору [5; 17; 23].

Виклад основного матеріалу. ЕФ **простір** є комплексною абстрактною категорією, оскільки у своєму найзагальнішому тлумаченні не має видимих меж, об'єму чи вмісту. Це твердження підтверджується дефініційним аналізом: *a continuous area or expanse which is free, available, or unoccupied; the dimensions of height, depth, and width within which all things exist and move* [21]. В українській мові простір – це 1) *одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю й обсягом.* 2) *Необмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках); тривимірна протяжність над землею.* 3) *Вільний, великий обшир; просторинь* [9]. Цікавим спостереженням є наявність у англомовних дефініціях, на відміну від українських, визначення простору як часової категорії: *a period of time (проміжок часу)* [22]; *An interval of time* [21]. Компонентний аналіз свідчить, що спільними семами значення лексичної одиниці **простір** як в англійській, так і в українській мовах є площа, незайнятий, протяжність, тривимірність, час:

Простір = [+МАТЕРІЯ] [+ПЛОЩА] [+ПРОТЯЖНІСТЬ] [+ТРИВИМІРНІСТЬ] [+НЕЗАЙНЯТІСТЬ]

space = [+AREA] [+EXPANSE] [+THREE DIMENSIONS] [+FREE] [TIME]

Важливо розмежовувати феноменальний вияв просторового досвіду та його мовну репрезентацію. Феномен є репрезентацією дійсності, тим, що саме себе демонструє [11, с. 51–55]. Мовна репрезентація виходить зі здатності людини вербалізувати концептуально закріпленій об'єм знань про сегмент дійсності. Вибір сегмента просторового досвіду визначається його значущістю у контексті омовлення й актуалізується свідомою чи несвідомою емоційною оцінкою. Вербальна репрезентація просторового досвіду може бути здійснена за умови попередньої концептуалізації об'єму інформації про нього, тобто формування зовнішньої інформації у ментальне утворення, яке когнітивні лінгвісти називають концептом [3; 6]. З цієї причини вважаємо за необхідне розмежовувати поняття ЕФ **простір** і концепту ПРРОСТІР. Концептуалізація передбачає перцепцію та інтеріоризацію зовнішніх стимулів, що відповідає положенню когнітивних лінгвістів про значення сенсомоторного сприйняття дійсності та принципу втіленого характеру досвіду [8]. Ці процеси можуть відбуватися як свідомо, так і несвідомо, тому концепт ПРРОСТІР містить як елементи, свідомо залучені у ментальні мапи середовища, так і такі, що несвідомо присутні в утворенні, але не знаходяться у фокусі уваги.

У ході дослідження англомовних ірландських поетичних текстів ХХ ст. за авторством Вільяма Батлера Сйтса, Патріка Каванаха, Шеймуса Хіні було виокремлено 117 номінативних одиниць (далі – НО) на позначення ЕФ **простір**. У структурі англомовної ірландської ККС вербалізація просторового досвіду тісно пов'язана з досвідом часовим, вони функціонують як екзистенційні координати або точки опори, з допомогою яких людина знаходить своє місце у базових локусах свого існування – природі, соціумі, світі та місці свого фізичного перебування та діяльності. Простір

і час окреслюють онтологічні межі світу, у якому існує та реалізує себе людина [4, с. 35]. Поняття простору не обмежується визначенням напрямів руху, переміщення об'єктів, простір наповнений значущими об'єктами, які визначають його та людину у ньому. Через локалізацію себе у фізичному, соціальному, національному та космологічному просторі людина ідентифікує себе як ірландця, фермера, учасника соціальної взаємодії. Як було зазначено раніше, феноменологічний вияв просторового досвіду шляхом перцепції та інтеріоризації формує культурноспецифічний концепт ПРОСТІР. До його складу входять ядерні компоненти, репрезентовані лексичними одиницями, що розподіляємо на **просторові сегменти та просторові об'єкти**. **Просторові сегменти** – це обмежені ділянки простору, котрі семантично розмежовані за площиною досвіду і сферою діяльності у них людини та формують такі категорії номінативного простору (у дужках зазначена частота вживання лексичної одиниці):

– просторові сегменти універсологічного (узагальнюючого) характеру – *world (17), place (4), corner of peace (1) earth (1)*;

– пов'язані з фермерською діяльністю – *clay (9), headlands (4), fields (4), stoney grey soil (1), wet clogs (1), potato-field (1), ghost-hill (1), churchyard (1) graveyard (1), the grave (1), mud-walled space (1), lea (1), plantation (1), cart-pass (1), sods (1), potato mould (1), soggy peat (1), furrows (1)*;

– пов'язані з географічним розташуванням, і такі, що позначають національне утворення – *Ireland (3), the edge (of a town) (2), streets (1), Shancoduff (1), Drumcatton (1), North (1), Black Shanko (1), Drummeril (1), Mulahinsha (1), Brannagan (1), Donaghmoynne (1), Dundalk (1), Armagh (1), Donaghmoynne (1), Cummen Strand (1), Clooth-na-Bare (1), Monaghan (2), Ben Bulbin (1), Drumcliff (1), townland (2)*.

Лексичні одиниці, які формують концепт ПРОСТІР і позначають просторові об'єкти, розподіляємо на такі категорії:

– об'єкти природи – *hills (4), beach (1), Alps (1), poplars (1), Bluebells (3) the river (1), grass (1), stream (1), dandelions (1), cocksfoot (1)*;

– феномени природи – *winds (3), woven sun (1), sea (1), waves (1)*.

Феноменальний простір існування людини репрезентований номінативними одиницями різного рівня організації, котрі можна умовно розподілити на такі категорії:

1. природний простір, у межах якого локалізує себе людина, є фізичним, реальним та існує незалежно від волі людини, але чинить вплив на її діяльність; містить лексичні одиниці на позначення об'єктів і феноменів природного походження, що служать маркерами закріплення концепту ПРОСТІР у ірландській ККС;

2. національний простір – держава Ірландія, фізично окреслене соціальне утворення, яке формує самоусвідомлення людини у ньому. До цієї ж категорії відносимо топоніми – назви міст і географічних утворень Ірландії, не залучені у метафоричні відношення із суміжними концептами;

3. соціальний простір життя / праці – споріднений із природним середовищем, також включає об'єкти природи, але має безпосереднє відношення до соціальної та сільськогосподарської діяльності людини, тому є свідомо створюваним, піддається направленій на нього діяльності та є формуючим чинником цієї діяльності;

4. космологічний простір – світ, середовище, макроутворення, яке охоплює ідеальні уявлення про нього індивіда, вмістилище як самої людини, так і матеріальних продуктів її діяльності.

Концепт ПРОСТІР як фундаментальна складова частина екзистенційної системи координат англомовної ірландської ККС є складним ієрархічним утворенням. Основним способом його реалізації у тексті виступає концептуальна метафора (далі – КМ). Серед інших способів репрезентації феномену простору функціонують метонімія, епітети, топоніми.

У творах англомовних ірландських авторів просторовою категорією, найчастотніше представленою у номінативних одиницях, є феномен природи. Вербалізація феноменів природного середовища відбувається через процеси метафоризації, основним механізмом якої у цьому разі є антропоморфізм, що підтверджує припущення С. Левінсона про визначальність цього явища у просторовому мисленні людини. Антропоморфізм, персоніфікація вважаються одними з базових механізмів реалізації онтологічних метафор. За твердженням Дж. Лакоффа, найбільш очевидними онтологічними метафорами є такі, у яких фізичний об'єкт специфікується як людина. Такий механізм уможлиблює розуміння досвіду утворень неантропогенного характеру через мотивацію, характеристики та діяльність, властиві людині [15, с. 33]. НО поетичного тексту на позначення просторового досвіду варіюються за своєю структурою та рівнем абстрактності. Причину цього вбачаємо у специфіці поетичного тексту як такого, високому рівні його символічності, насиченості тексту стилістичними фігурами різного типу та імпліцитних значень. Серед виокремлених НО на позначення ЕФ **простір** переважна більшість є одиницями фразового рівня. Об'єкти природи представлені одухотвореними свідомими створіннями, активними учасниками світу. Концепти природного середовища вербалізуються у КМ таких типів:

ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ – ЦЕ ЛЮДИНА: *black hills have never seen* [14, с. 8]; *Eternally they look north* [14, с. 8]; *A lazy veil of woven sun* [14, с. 12]; *My hills hoard the bright shillings of March* [14, с. 8]; *my Alps and I have climbed the Matterhorn* [14, с. 8]; *the rushy beards of Shancoduff* [14, с. 8]; *Trees walking across the crest of hills* [14, с. 123].

ПРИРОДНИЙ ФЕНОМЕН – ЦЕ ЛЮДИНА: *The sleety winds fondle* [14, с. 8]; *sun went down into Drumcatton* [14, с. 18]; *the wind leans* [14, с. 21]; *shadows of poplars crooked the furrows* [14, с. 34].

РОСЛИНА – ЦЕ ЛЮДИНА: *we will not let them [bluebells] guess; impose on the bluebells in that plantation* [14, с. 74]; *dandelions growing on headlands, showing // Their unloved hearts to everyone* [14, с. 12]; *cocksfoot leans across the rutted cart-pass* [14, с. 68]; *bluebells in the plantation, // And never frighten them* [14, с. 74].

ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ – ЦЕ ДЖЕРЕЛО СВІТЛА: *the river and the stream // That flashed upon a pensive theme* [14, с. 117].

Природний простір, у якому локалізує себе людина в англомовній ірландській ККС, конститується предметами, об'єктами та феноменами природи, що перебирають на себе людські властивості, мислять, відчують, рухаються, спілкуються, виступають агентами взаємодії, у якій людина є швидше спостерігачем, а не учасником.

Соціальне середовище – країна Ірландія, місто, поселення – номінується за допомогою лексичних одиниць двох типів:

А) першим типом виступають топоніми, тобто аллоцентричні ментальні мапи, які базуються на зовнішніх орієнтирах (allocentric landmark-based maps) [18, с. 28] – *Monaghan* [14, с. 13], *Black Shanko, Drummeril, Mulahinsha* [14, с. 13],

Brannagan, Donaghmoynne, Dundalk, Armagh, Donaghmoynne, high over Cummen Strand [24, с. 65], *high-up on Clooth-na-Bare* [24, с. 65];

Б) другим типом є одиниці вторинної номінації, реалізовані у концептуальних метоніміях типу ВМІСТИЛИЩЕ – ЦЕ ВМІСТ, котрі надалі можна конкретизувати на метонімії таких типів:

ІРЛАНДІЯ – ЦЕ ЛЮДИНА: *the cowardice of Ireland* [14, с. 70]; *the world looks on and talks* [14, с. 40]; *And ancient Ireland knew it all* [24, с. 302]; *Romantic Ireland's dead and gone // It's with O'Leary in the grave* [24, с. 87].

ІРЛАНДІЯ – ЦЕ УГІДДЯ: *return to the headland of carrots and* [14, с. 22]; *stoney grey soil of Monaghan* [14, с. 13].

КРАЇНА – ЦЕ ЧАСТИНА БУДІВЛІ, ПОСЕЛЕННЯ – ЦЕ ЛЮДИНА: *corner of peace* [13]; *on the edge of a town* [14, с. 120]; *My father <...> fell to right away... to heaving sods* [10, с. 3]; *The cold smell of potato mould, the squelch and slap // of soggy peat, the curt cuts of an edge // through living roots awaken in my head* [10, с. 3]; *The freckled man who goes // To a gray palce on a hill* [24, с. 123]; *walking along a headland // Of green oats in June* [14, с. 82].

ФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР – ЦЕ ЛЮДИНА: *The personality of those streets* [14, с. 104]; *all the world's a friend* [24, с. 99].

Соціальний простір життя / праці людини репрезентований НО, значення яких окреслює середовище діяльності людини. Ці НО фокусуються на позначенні окремої площини існування – землі як угіддя, на якому необхідно працювати, роль людини в межах цього простору. Ця категорія позначається пейоративними оцінними характеристиками. КМ, що позначають середовища життя / праці, вербалізовані у метафоричних виразах, основоположними КМ яких є такі:

УГІДДЯ (ЗЕМЛЯ) – ЦЕ ЛЮДИНА: *light of imagination in these wet clogs* [14, с. 18]; *the fields <...> // giving him the coward's blow* [14, с. 26]; *in hurrying fields of April* [14, с. 19].

УГІДДЯ – ЦЕ ЖІНКА: *made a field his bride* [14, с. 20]; *She lea] ought to give a crop* [14, с. 34].

ЗЕМЛЯ (ГРУНТ) – ЦЕ СМЕРТЬ: *the clay is in the mouth* [14, с. 41]; *you are not lying in the wet clay* [14, с. 83]; *But under heavy loads of trampled clay* [24, с. 202]; *Sing the lords and ladies gay // That were beaten into the clay* [24, с. 303]; *Under bare Ben Bulben's head // In Drumcliff churchyard Yeats is laid* [24, с. 304].

УГІДДЯ – ЦЕ МОГИЛЯ: *The graveyard in which he will lie will be just a deep-drilled potato-field* [14, с. 44]; *First cousins to the ghosts of the townland* [14, с. 42]; *a grey ghost-hill* [12]; *All that you have discovered in the grave* [24, с. 169]; *the seven-deadened clay* [14, с. 70].

ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР – ЦЕ ЗАМКНЕНИЙ ФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР: *learn to live in a mud-walled space* [14, с. 36]; *But under heavy loads of trampled clay* [24, с. 202].

ЗЕМЛЯ – ЦЕ МАТЕРІЯ: *fields were bleached white* [14, с. 38].

ЗЕМЛЯ – ЦЕ ДЖЕРЕЛО ЗНАНЬ: *To eat the knowledge that grew in clay* [14, с. 14].

ГРУНТ – ЦЕ СВІТ: *before clay earth was made* [14, с. 71].

Сутність життєвого простору англійської ірландської ККС концентрується у концепті УГІДДЯ (FARMLAND). Значення НО цієї категорії можна звести до двох виявів. У першому базовою характеристикою концепту ПРОСТІР виступає антропоморфізм. Персоніфікований ПРОСТІР демонструє якості агресора, диктатора, істоти, що позбавляє життя, обмежує свободу діяльності та накладає істотні обмеження на людину.

З іншого боку, у КМ УГІДДЯ – ЦЕ ЖІНКА спільним елементом значення визначаємо фертильність, родючість і роль жінки як романтичного партнера. Функціонування домену ЖІНКА як джерела КМ дозволяє інтерпретувати сценарій, у якому земля виступає заміником романтичного партнера. Тобто у контексті проаналізованих поетичних творів життєвий простір ірландця позбавлений стосунків, котрі б задовольняли потребу у формуванні інтимних зв'язків і продовженні роду, натомість потреба обробки угіддя з метою отримання урожаю та підтримки життя є своєрідною сублимацією романтичних стосунків.

Другим виявом значення НО на позначення ЕФ *просмір* є тривала асоціація концепту ЗЕМЛЯ / ГРУНТ із концептом ЗАМКНЕНИЙ ПРОСТІР, що у подальшому розвитку метафоричного значення пов'язується з концептом СМЕРТЬ. Інтерпретація цих КМ в англоірландській ККС свідчить про роль життєвого простору та його роль у фермерській і соціальній діяльності як обмежуючого фактору, такого, що лімітує потенціал людини і є місцем як фізичної, так і духовної загибелі.

Репрезентація космологічного простору є найменш чисельною вербалізованою категорією та може бути представлена КМ такого типу:

ПРОСТІР – ЦЕ МАТЕРІЯ: *O unworn world enrapture me, encapture me in a web // Of fabulous grass* [14, с. 126].

СВІТ – ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ: *A world that was and now is poised above time* [14, с. 120].

СВІТ – ЦЕ НЕСПОКІЙ: *world of trouble* [13].

СВІТ – ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ: *Here wait I // On the world's rim* [12]; *O may she live <...> in one perpetual place* [24, с. 160]; *He is riding to townland // That is the world's bane* [24, с. 69]; *They have gone about the world like wind* [24, с. 86]; *In this corner of peace* [13]; *the black Eternity of April clay* [14, с. 11].

СВІТ – ЦЕ ЛЮДИ: *called the world to new silliness* [14, с. 35]; *the passing world stares but no one stops* [14, с. 35]; *O you, Eve, were the world that tempted me* [14, с. 14]; *all the world's a friend* [24, с. 99].

СВІТ – ЦЕ ЖИТТЯ: *world withered away* [24, с. 99]; *Christ will meet them at the end of the world* [14, с. 24]; *until a world comes to life* [14, с. 95]; *the transfigured face // Of a beauty that the world did not touch* [14, с. 14].

ПРОСТІР – ЦЕ ЧАС: *perpetual place* [24, с. 160]; *A world that is poised above time* [14, с. 120].

Використання лексичної одиниці *world / свім* як ядерного компоненту метафоричних виразів цієї категорії поєднує у собі чотири основні механізми репрезентації ЕФ *просмір*: метонімії СВІТ – ЦЕ ЛЮДИ, ЩО ЙОГО НАСЕЛЯЮТЬ, СВІТ – ЦЕ ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР і метафор СВІТ – ЦЕ ЧАС і СВІТ – ЦЕ ЖИТТЯ. Інтеграція концептів ПРОСТІР, ЖИТТЯ, МІСЦЕ, ЧАС дозволяє інтерпретувати ЕФ *просмір* як утворення складного ієрархічного характеру та, на матеріалі лінгвокогнітивного дослідження, встановити пов'язаність і взаємозалежність обробки просторового, темпорального досвіду у процесі самоідентифікації, що підтверджує висновки попередніх нейрофізіологічних розвідок.

Результати нашого дослідження на базі проведення дефініційного, компонентного, концептуального аналізів та із застосуванням теорії КМ дозволяють встановити характер ЕФ *просмір* у структурі англійської ірландської ККС як такого, що:

1. є вмістилищем існування людини, середовищем, місцем і засобом її діяльності;

2. є чотиривимірним утворенням, окремим виміром якого є час, відповідно ЕФ *простір* має темпоральні характеристики та може в окремих випадках бути підміненим власне феноменом часу;

3. чинить дії обмежувального та стримуючого характеру на діяльність і стосунки людини;

4. є антропоцентричним та антропоморфним, тобто може виступати як утворення, невіддільне від людини, приймати на себе людські характеристики та виконувати дії людей, що його населяють;

5. містить просторові об'єкти природного та соціального походження та визначається ними та їх роллю у людському житті та діяльності.

ЕФ *простір*, вербалізований у тексті, формує англійську ірландську ККС, де постає однією з екзистенційних координат тріадного відношення *простір – час – людина*. Основою утворення ЕФ *простір* англійських ірландців є УГДДЯ, ЗЕМЛЯ, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, ПРИРОДНИЙ ФЕНОМЕН, ЛЮДИНА, ІРЛАНДІЯ, КРАЇНА, ЧАС. Ядро концепту ПРОСТІР сформоване такими лексичними одиницями: **world (17), clay (9), place (4), headland (4), fields (4), Ireland (3), winds (3)**. Категоризація НО на позначення ЕФ *простір* в англійській ККС дозволяє виокремити окремі просторові сегменти: **космологічний простір** (світ), **простір фермерської діяльності**, **національний простір** (країна та її географічні частини), **життєвий простір** (місто, вулиця, будівля), **природний простір**, **просторові об'єкти** (в т. ч. феномени природи та природні об'єкти). Такий розподіл дозволяє інтерпретувати характер просторового досвіду англійських ірландців і значущість зазначених категорій у процесі ідентифікації людини у просторі, її ролі та діяльності у ньому. Між зазначеними концептами встановлюються зв'язки аналогії, які шляхом втіленого характеру досвіду дозволяють інтерпретувати перцептуально недоступні вияви ЕФ *простір* та утворюють КМ, що відображають прагматичне значення та лінгвокультурну специфіку сприйняття простору в англійській ірландській ККС.

Семантика НО на позначення простору відкриває розподіл у сприйнятті об'єктів природного та соціального середовища. Об'єкти природи мають характеристики людини та не позначені негативною конотацією, тоді як об'єкти соціального середовища – країна, фермерська земля – наділені характеристиками, які зобов'язують до певних дій, обмежують волю та асоціюються зі смертю.

ЕФ *простір* репрезентований у поетичних текстах НО фразового рівня, більшість яких становлять метафоричні та метонімічні вирази, та характеризуються високим рівнем тропезації. Відповідно в межах окремої НО фразового типу часто втілено більш ніж одну КМ, тому формування чітких меж окремих категорій і виокремлення домінуючих КМ у поетичному контексті є проблематичним для статистичного аналізу, але водночас відкриває можливості для подальших досліджень.

Література:

- Аристотель. Сочинения : в 4 т. Москва : Мысль, 1978. Т. 2. 683 с.
- Арутюнова Н.Д. О новом, первом и последнем: Логический анализ языка: язык и время : сборник статей. Москва : Индрик, 1997. С. 170–200.
- Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Гнозис, 2004. 389 с.
- Колесник О.С. Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний ун-т. Київ, 2003. 300 с.
- Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
- Маслова В.А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие. Минск : ТетраСистемс, 2005. 255 с.
- Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ: Восток – Запад, 2010. 314 с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
- Словник української мови : в 11 т. Т. 8. 1977. С. 298.
- Heaney S. Opened Ground: poems, 1966–1996. Faber, 1998. 479 p.
- Heidegger, M., Macquarrie, J., Robinson, E. Being and time. Malden, MA : Blackwell, 1962. 590 с.
- Kavanagh P.A. Star. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-star-13/Astar>.
- Kavanagh P. October 1943. URL: <http://firstknownwhenlost.blogspot.com/2012/10/>.
- Kavanagh P. Selected Poems. Penguin Books, 1996. 204 p.
- Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 276 p.
- Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh. New York, NY : Basic Books, 1999. 627 p.
- Langacker R.W. Cognitive Grammar: A basic introduction. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 p.
- Levinson S. Space in Language and Cognition: Explorations in Cognitive Diversity: Language Culture and Cognition. Cambridge : Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511613609. 2003. P. 389.
- Peer M., Salomon R., Goldberg I., Blanke O., Arzy S. Brain system for mental orientation in space, time, and person: Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 2015. V. 112 (35). P. 11072–11077. DOI: <http://doi.org/10.1073/pnas.1504242112>.
- Sheehan P.A. The Cry of the Curlews. URL: <https://celt.ucc.ie/published/E901001.html>.
- Space. 2019. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/space>.
- Space. 2019. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/space>.
- Talmy L. How Language Structures Space. *Pick H.L., Acredolo L.P. (eds). Spatial Orientation*. Springer, Boston, MA Spatial Orientation, 1983. P. 225–282.
- Yeats, W.B. The collected poems of W.B. Yeats. Wordsworth Poetry Library. 1956. Wordsworth Editions Ltd., 2008. 402 p.

Vuiek O. Verbalization of existential phenomenon SPACE in Anglo-Irish poetry of the XX century

Summary. The paper is dedicated to the research of verbalization means of existential phenomenon *space* in Anglo-Irish poetic texts of the XX century (authored by William Butler Yeats, Patrick Kavanagh and Seamus Heaney). Space is treated as an existential as well as a universal category, which is defined by its ontological nature, continuous interest to the examination of which is widely presented in both sciences and humanities. The statement about the nature of existential phenomenon *space* as a language, cultural and philosophical universal is based on the results of numerous interdisciplinary investigations and empirical evidence of neurophysiological research. Specific character of categorization and verbalization of spatial experience marked by the dichotomy of the abstract and the concrete manifestation of its nature has proven to bring

about continual interest in Cognitive Linguistics. Linguistic representation of the existential phenomenon directly depends on the network of information accessible to people specific to spatial experience, subjective perception of the category in question, and available linguistic means of its representation in a specific language community. The paper distinguishes the notions of existential phenomenon *space* and concept SPACE, which is viewed as the product of perception and interiorization of external stimuli. This statement is in accord with the position of cognitive linguists that stresses the importance of sensory and motor perception of reality and the principle of embodied categorization. The paper attempts to achieve several tasks: analyse spatial experience represented in poetry in linguistic, cultural and pragmatic aspects; investigate the ways of conceptualization of existential phenomenon

space into a mental unit of a complex hierarchical formation; analyse peculiarities of the verbal means of its representation as a constituent of the Anglo-Irish world view. The methods of definition, componential, and conceptual analyses have been used in order to accomplish the abovementioned goals. In the context of Anglo-Irish poetry the primary means of verbalization has been discovered to be conceptual metaphor. In conceptual world view specific to Anglo-Irish culture existential phenomenon *space* is subdivided into specific categories on the ground of focus distribution and the relative value of the segment of spatial experience in focus of a representative of the Anglo-Irish community for their emotional, social and mental activity.

Key words: existential phenomenon, space, concept, conceptual metaphor, verbalization.